

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.6.45>

РИМАРЧУК О.В.

ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**IMPLEMENTATION OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL MISCONDUCT BY UNITS OF INQUIRY OF THE NATIONAL POLICE: THEORY AND PRACTICE**

У статті проаналізовано засади теорії та практики здійснення досудового розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України. Запропоновано акцентувати увагу на низці проблемних питань, що виникають під час правореалізації нормативних елементів відповідного інституту права в контексті захисту прав і свобод людини і громадянина.

Автором доводиться, що досудове розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України є комплексним і багатовекторним процесом, що регулюється не лише Кримінальним процесуальним кодексом України та всім кримінальним процесуальним законодавством, а й організаційно-розпорядчими та іншими нормативно-правовими актами відомчої юрисдикції (зокрема тих, що врегульовують організаційні питання забезпечення їх діяльності).

Автор наполягає на тому, що специфіка здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у Національній поліції України має серед характерних рис – значну завантаженість відповідних підрозділів, а також типовий, притаманний відповідним правовідносинам контекст і зміст, що полягає в можливості покладення обов'язків зі здійснення дізнання на інших поліцейських Національної поліції України.

Зауважується, що враховуючи специфіку та процесуальний порядок застосування статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, важливим є указання про те, що підрозділи дізнання Національної поліції України мають серед кола компетенції, досудове розслідування якої поширюється на відповідні склади кримінальних правопорушень, згідно з Кримінальним кодексом України більшу ніж інші органи досудового розслідування міру відповідальності.

Перспектива подальшого наукового аналізу полягає в необхідності поглибленого вивчення нормативно-правових основ здійснення досудового розслідування кримінальних проступків поліцейськими, на яких покладено відповідні функції наказом керівника.

Ключові слова: дізнання, засади, досудове розслідування, правопорушення, Україна, правоохорона.

The article analyzes the principles of the theory and practice of pre-trial investigation of criminal offenses by the units of inquiry of the National Police of Ukraine. It is proposed to focus on a number of problematic issues arising during the legal implementation of the normative elements of the relevant institution of law in the context of protecting the rights and freedoms of man and citizen.

The author argues that the pre-trial investigation of criminal offenses by the units of inquiry of the National Police of Ukraine is a comprehensive and multi-vector process regulated not only by the Criminal Procedure Code of Ukraine and all criminal procedural legislation, but also by organizational, administrative and other normative

legal acts of departmental jurisdiction (in particular, those that regulate organizational issues of ensuring their activities).

The author insists that the specifics of the pre-trial investigation of criminal offenses in the National Police of Ukraine have among the characteristic features – a significant workload of the relevant units, as well as a typical context and content inherent in the relevant legal relations, which consists in the possibility of imposing duties on other police officers of the National Police of Ukraine.

It is noted that taking into account the specifics and procedural procedure for establishing Article 216 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, it is important to indicate that the units of inquiry of the National Police of Ukraine have among the range of competence, the pre-trial investigation of which extends to the relevant compositions of criminal offenses, according to the Criminal Code of Ukraine, a greater measure of responsibility than other bodies of pre-trial investigation.

The prospect of further scientific analysis lies in the need for an in-depth study of the regulatory and legal framework for the pre-trial investigation of criminal offenses by the police, which are entrusted with the relevant functions by order of the head.

Key words: *inquiry, principles, pre-trial investigation, offenses, Ukraine, law enforcement.*

Актуальність тематики. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина є основною функцією державної політики, а наразі, в умовах збройної агресії росії, проти Українського суверенітету та незалежності, це питання потребує суттєвого укріплення та додаткового опрацювання з метою поліпшення якості дії зазначеного механізму.

Поліція загалом і органи досудового розслідування зокрема здійснюють свої повноваження в межах, визначених законодавством України, а також уможливають ефективну дію механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина від кримінальних правопорушень та проти-правних посягань, водночас, наразі запущено функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України, котрі здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, що є відносно новим процесом для вітчизняної юриспруденції. Саме в світлі цього, нами й пропонується дослідити окреслену тематику.

Засади теорії та практики здійснення досудового розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України аналізували в своїх дослідженнях такі вчені як: Ю.П. Аленін, О.В. Баулін, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, Г.Ф. Горський, Ю.М. Грошевський, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Нор, М.А. Погорельський, В.І. Сліпченко, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова та інші. Одночасно, зауважуючи, що доробок зазначених правників складає фундаментальний концепт функціонування системи кримінальної юстиції загалом, висловлені попередньо фактори та обставини створюють потребу в проведенні додаткових, локальних наукових розвідок щодо виокремлення проблемних питань функціонування відповідного інституту з метою пропонування ймовірних шляхів їх вирішення.

Метою статті є аналіз засад теорії та практики здійснення досудового розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України. Запропоновано акцентувати увагу на низці проблемних питань, що виникають під час правореалізації нормативних елементів відповідного інституту права в контексті захисту прав і свобод людини і громадянина. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. Дослідження понятійно-категоріального апарату об'єкта та предмета; 2. Уточнення засадничих явищ здійснення досудового розслідування кримінальних проступків, визначення ролі та місця підрозділів дізнання Національної поліції в указаній системі координат; 3. Узагальнення розуміння проблематики функціонування зазначеного інституту та пропонування низки способів їх ефективного розв'язання.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

Предметом дослідження є теорія та практика здійснення досудового розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу статті. Прийняття 13 квітня 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України стало результатом зміцнення процесів гуманізації й демократизації в українському суспільстві, а також однією з передумов до реалізації євро інтеграційних процесів нашої держави. У зв'язку із введенням у дію Кримінального процесуального

кодексу України МВС України вживає заходів, спрямованих на вдосконалення професійного рівня працівників органів Національної поліції, а також забезпечення прав і свобод громадян під час досудового розслідування. МВС України налагодило тісну взаємодію з Генеральною прокуратурою України щодо формування єдиного підходу до вирішення проблемних питань застосування положень КПК України. Приведено у відповідність до положень Кримінального процесуального кодексу України відомчі та міжвідомчі нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів Національної поліції, зокрема щодо: порядку проведення процесуальних дій при виявленні кримінальних правопорушень, пов'язаних з пожежами; взаємодії між органами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини; проведення негласних слідчих (розшукових) дій тощо [1]. Зазначене, на нашу думку зокрема, й на думку інших вчених суттєво посилило функційну спроможність інституту прав і свобод людини і громадянина в Україні, до дії та реального втілення в життя теоретичних конструкцій, оскільки попередньо діючий КПК, мав низку суттєвих антидемократичних прогалин.

КПК України визначено, що завданням будь-якого кримінального провадження є: «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [2]. Саме ці завдання ставляться перед підрозділами дізнання Національної поліції України та їх посадовими особами, оскільки відповідна діяльність передбачає здійснення досудового розслідування специфічної категорії (виду) кримінальних правопорушень – кримінальних проступків.

Кримінальний проступок – це один із видів кримінального правопорушення, діяння (дія чи бездіяльність), передбачене КК України, за вчинення якого призначають основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Тобто особливість кримінальних проступків у тому, що вони мають значно нижчий рівень суспільної небезпеки, ніж злочин. За їх вчинення не передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Ураховуючи ступінь небезпеки проступку і, відповідно, особи, яка підозрюється у ньому, інструменти для розслідування також мають набагато менше обмежувати його права і свободи [3]. Відповідно, ураховуючи специфіку й тяжкість даних діянь, важливим є також утворення спеціальних норм щодо функціонування зазначеної інституції й виконання нею концептуальних завдань в прийнятні строки та високою якістю.

Крім цього, науковці та практики підкреслюють, що підставами початку кримінального провадження у формі дізнання є: 1) заяви про вчинений кримінальний проступок, які можуть бути усними або письмовими (заяви можуть надійти від фізичних чи юридичних осіб); 2) повідомлення про вчинений кримінальний проступок, якими можуть бути: 1.1.) повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб; 1.2.) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України; 1.3.) повідомлення в засобах масової інформації; 3) самостійне виявлення слідчим, дізнавачем із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зокрема під час досудового розслідування; 4) самостійне виявлення прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, а саме за результатами перевірки в порядку нагляду, зокрема під час здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів; 5) самостійно виявлені посадовою особою правоохоронних і контролюючих державних органів факти вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних проступків [4].

Незважаючи на деякі відмінності в повноваженнях слідчого та дізнавача, існують й подібні риси. До них ми можемо віднести те, що обидва учасники кримінального провадження є службовими особами встановлених КПК України органів та підрозділів, хоча перелік службових осіб, уповноважених на здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень та проступків, значно відрізняється. Так, коло осіб, уповноважених на здійснення досудового слідства, є ширшим від кола осіб, на яких покладено повноваження щодо здійснення дізнання. Також спільною рисою в роботі слідчого та дізнавача є те, що їхня компетенція встановлена КПК України [5].

О. Кобзар і М. Романов зазначають, що в умовах сталої демократії важливим є чітке визначення юридичних підстав реалізації повноважень всіх без виключення органів державної влади

та їх структурних підрозділів, у цілковитій більшості сфер їх діяльності, оскільки такі інституції зобов'язані суспільним договором діяти виключно в межах і у спосіб передбачені Конституцією та законами України. Крім цього, в умовах трансформаційних процесів, рашиської загрози Українській державності та переформатуванню системи органів правопорядку, що множить на нещодавність становлення інституту дізнання в указаній системі, нагальним є чітке розуміння правових основ здійснення досудового розслідування кримінальних проступків Національної поліції України в контексті дослідження організаційно-правових, адміністративних і кримінальних процесуальних основ функціонування підрозділів дізнання [6]. Так, слід увказати, що функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України з урахуванням підслідної завантаженості останньої відіграло кардинально позитивну роль в становленні демократичного ладу в системі кримінальної юстиції.

Н. Братішко, зазначає, що серед особливостей досудового розслідування кримінальних проступків, слід зазначити, що: цим органам дозволяється проводити всі СРД та окремі НСРД (стаття 300 КПК України); не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою; закінчення досудового розслідування кримінальних проступків здійснюється за загальними правилами, передбаченими КПК України, а саме за статтею 301 КПК України (дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого) [7]. Відповідно, наданий КПК України інструментарій не вичерпується лише зазначеними положеннями, проте інше має бути досліджене окремо.

Висновки. У статті проаналізовано засади теорії та практики здійснення досудового розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України. Запропоновано акцентувати увагу на низці проблемних питань, що виникають під час правореалізації нормативних елементів відповідного інституту права в контексті захисту прав і свобод людини і громадянина.

Автором доводиться, що досудове розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України є комплексним і багатовекторним процесом, що регулюється не лише Кримінальним процесуальним кодексом України та всім кримінальним процесуальним законодавством, а й організаційно-розпорядчими та іншими нормативно-правовими актами відомчої юрисдикції (зокрема тих, що врегульовують організаційні питання забезпечення їх діяльності).

Автор наполягає на тому, що специфіка здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у Національній поліції України має серед характерних рис – значну завантаженість відповідних підрозділів, а також типовий, притаманний відповідним правовідносинам контекст і зміст, що полягає в можливості покладення обов'язків зі здійснення дізнання на інших поліцейських Національної поліції України.

Зауважується, що враховуючи специфіку та процесуальний порядок застосування статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, важливим є указання про те, що підрозділи дізнання Національної поліції України мають серед кола компетенції, досудове розслідування якої поширюється на відповідні склади кримінальних правопорушень, згідно з Кримінальним кодексом України більшу ніж інші органи досудового розслідування міру відповідальності.

Перспектива подальшого наукового аналізу полягає в необхідності поглибленого вивчення нормативно-правових основ здійснення досудового розслідування кримінальних проступків поліцейськими, на яких покладено відповідні функції наказом керівника.

Список використаних джерел:

1. Лекція до теми № 16 «Регламентация початку кримінального провадження» для курсантів 4 курсу факультету № 1 денної форми навчання за напрямом підготовки 6.030401 «Правознавство». URL: <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lec.1.Diznannya.f.IIVkurs.pdf>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Дізнання: навчальний посібник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 340 с.
4. Дізнання в Національній поліції: навч. посіб. / кол. авт. за загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України М.С. Цуцкірідзе. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Київ: Гол.слідч.управл. Нац. пол. України; ТОВ «7БЦ», 2022. 316 с.

5. Гаркуша А., Петриченко Є. Регламентція повноважень щодо здійснення дізнання у кримінальному процесі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 1. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6571/1/26.pdf>

6. Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України: монографія / М.Ю. Романов, О.Ф. Кобзар. – Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ; – Київ: 7БЦ, 2022. – 540 с.

7. Братішко Н. А. Дізнання як форма досудового розслідування. *Реформування правової системи в контексті Євроінтеграційних процесів* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 19–20 трав. 2022 р.). С. 561–564. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/88195/1/Bratishko_dosudove_rozsliduvannia.pdf;jsessionid=4770BF41D153706C2DBBE4CDCDD476BC.

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.6.46>

СКІЧКО І.А.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

THE CONCEPT AND ESSENCE OF COLLABORATION

Авторкою аналізується поняття та сутність колабораційної діяльності як виду антисоціальної поведінки та явища, що загрожує державному суверенітету та територіальній цілісності. Доводиться позиція про суттєву суспільну небезпечність даного виду злочинної діяльності, зокрема в умовах активного ведення бойових дій на території України.

Встановлено, що колабораціонізм, як вид злочинної діяльності має приналежність до категорії злочинів проти основ національної безпеки України та має змістом співпрацю в формі сприяння відповідної особи чи групи осіб, які проживають на території держави, із тими особами, що протиправним й протизаконним способом здійснюють спроби її окупації.

Звертається увага на те, що колабораціонізм і пособництво в окупації не є тотожними поняттям, оскільки вони мають різну злочинну мету та особливості конструкції складу кримінального правопорушення, водночас, крізь призму процедури доказування, схожість елементів і певних особливостей діянь, як і їх відмінність, можливо встановити шляхом окреслення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення

Доведено, що видами колабораційної діяльності є ті форми та способи вчинення відповідного діяння, що спрямовані, з урахуванням кінцевої мети на досягнення злочинного результату. Водночас, розглянуто позицію низки дослідників про те, що колабораційна діяльність є добровільна та примусова, а її форми можуть виражатися військових, економічних, культурних, адміністративних, індивідуально-політичних сферах буття соціуму.

Проаналізовані матеріали показали, що питання колабораційної діяльності, як типу соціальної поведінки та вид злочинної діяльності наразі досліджені не-